

1. איתיג'אה – איחוד העמותות הערביות בישראל
2. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

באמצעות ב"כ עוה"ד חסן ג'בארין ו/או ג'מיל דקואר ואח',
ת"ד 510 שפרעם 20200 טל: 04-9501610 פקס: 04-9503140

העותרים

נ ג ד

1. השר לענייני דתות
  2. שר הבינוי והשיכון
  3. שר הפנים
- על ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים ירושלים

המשיבים

עיקרי טיעון מטעם העותרים

העותרים מתכבדים בזה להגיש בפני כב' בית המשפט את עיקרי הטיעון מטעמם, כדלקמן:

העתירה מתייחסת להפלייתם של העדות הערביות בנושא התקציבים המיועדים למבני דת והמחולקים על ידי המשיבים. עתירה זו, באה בעקבות עתירות קודמות אשר הוגשו לכב' בית המשפט בעניין אי השוויון המתמשך בחלוקת תקציבי המשרד לענייני הדתות. (ראו: בג"ץ 240/98 עדאלה ואח' נ' השר לענייני דתות, פ"ד נב (5) 167 (להלן: "עדאלה I"; בג"ץ 1113/99 עדאלה נ' השר לענייני דתות, פ"ד נד (2) 164 (להלן: "עדאלה II"). העתירה הנוכחית העומדת בפני הכרעה בפני בית המשפט נכבד זה, מתמקדת בתקציבים המיועדים להקמת מבני דת, שימורם ופיתוחם.

בעיקרי טיעון אלה, יבקשו העותרים להבליט ולחדד את ההיבטים העובדתיים של העתירה, במיוחד אלה ששובנו לאחר הוצאת צו על תנאי, וכן לאור פס"ד של כב' בית משפט זה בעניין חלוקת תקציב בתי הקברות אשר ניתן ביום 18.4.00 (עדאלה III). החלק המשפטי שהועלה בכתב העתירה, שהעותרים לא יחזרו עליו כאן, מהווה בזה חלק בלתי נפרד מעיקרי הטיעון של העותרים.

נקודת המחלוקת בין הצדדים היא האם השיטה הקיימת של חלוקת תקציב המיועד למבני דת על ידי המשיבים, והמתבססת על קביעת תקנות תקציביות נפרדות בין הדת היהודית לבין שאר הדתות, היא חוקית. במילים אחרות, השאלה היא האם סעיפי חוק התקציב הנוגעים למבני דת בוצעו באופן שיש בו הפליה כנגד העדות הערביות. אומנם העתירה ממוקדת בהוראות התקציב המתייחסות לחלוקת תקציב מבני דת לכל הדתות בישראל בשנת 2000, אולם היא באותה נשימה היא מעלה שאלה בעלת השלכות מכריעות לעניין חלוקת התקציב בכלל והבטחת עקרון השוויון בפרט. לפיכך, עתירה זו היא בבחינת עתירה צופה פני עתיד.

בפס"ד עדאלה II עמד כב' בית המשפט על הבעייתיות שבחלוקת תקציבי המשרד לענייני דתות בצורה שנקבעה בחוק התקציב לשנת 1999, והבהיר כי חוק התקציב צריך להיות ברור לכל, דבר שימנע עשיית מניפולציות שאינן ראויות בתקציב על ידי המשרדים השונים (ראו: דבריו של כב' השופט זמיר בעמוד 180 לפס"ד עדאלה III). דומה, כי אותה בעייתיות, שהיא בעיני העותרים מקור ההפליה, קיימת גם בעניין חלוקת התקציב למבני דת. הממצאים העובדתיים שיפורטו להלן, והנסמכים על תצהיר המשיבים ותשובותיהם לבקשה לפרטים נוספים מטעם העותרים, מעידים בבירור כי ההפרדה שנעשתה בין הוראות התקציב והמתייחסות למבני דת, מביאה לתוצאה בלתי שוויונית. בעוד שמקורות התקציבים המיועדים למבני דת של היהודים במדינה הם רבים, ויעידו על כך סעיפי התקציב של המשרדים השונים, המקורות של התקציבים למבני דת לעדות הערביות הם מצומצמים ביותר ומתבססים בעיקר על סעיף תקציבי אחד שהינו בבחינת סעיף סל החובק עולם ומלואו.

העותרים יטענו, כי לא די להצביע על ייעוד מפורש של תמיכות בהוראת התקציב ובמבחי חלוקתם, ועל צרכים ייחודיים לדת היהודית, כגון מקוואות ועירובין, כדי לצייר תמונה לפיה אין הפליה בחלוקת התקציב. הרי שהתכלית העומדת מאחורי התמיכה במבני דת היא אחידה ושווה לכל הדתות, והיא לספק את צרכי דת של כל הדתות יהיו אשר יהיו ההבדלים והצרכים הייחודיים של כל דת ודת. הרושם המתקבל מתשובת המשיבים הוא, שלדת היהודית בלבד יש את הצרכים הייחודיים של הקמת מקוואות ועירובין. ברור גם, שמקוואות ועירובין אינם הצרכים הייחודיים היחידים הקיימים אצל דת היהודית שלא קיימים אצל דתות אחרות, כגון מוסדות לימוד תורניים ומוסדות תורה אחרים כפי שעולה מהמבחינים המפורטים (ראו: ע' 4). גם לדתות הלא יהודיות ישנם צרכים ייחודיים משלהן, אולם הדבר אינו בא לידי ביטוי בהוראות התקציב של המשרד לענייני דתות ואותם צרכים נכללים בסעיף תקציבי אחד.

סיכום הממצאים העובדתיים:

בבסיס תשובתם של המשיבים עומדת ההבחנה בין הצרכים של מבני דת ליהודים לבין אלה של העדות הלא יהודיות. הטענה המרכזית של המשיבים היא, שהואיל ולעדות הערביות אין מקבילה למקוואות ועירובין הרי שהשוואה אינה צריכה לכלול את התקציבים המיועדים למקוואות ועירובין. במילים אחרות, המשיבים טוענים כי השוואה צריכה לחול אך ורק בין התקציבים המיועדים לבתי כנסיות לבין התקציבים המיועדים לבתי תפילה של העדות הערביות, דהיינו מסגדים, כנסיות וחלוות. ואומנם, לפי החישובים והטבלאות אשר פורטו בתצהיר התשובה עולה, כי הוצאת הסעיף התקציבי המתייחס

למקוואות ועירובין מבסיס השוואה יוצר תמונה די ורודה, לפיה לא רק שהעדות הערביות אינן מופלות לרעה על ידי המשיבים, אלא הן אף מופלות לטובה, שכן התקציב המיועד למבני דת לעדות לא יהודיות עולה על האחוז היחסי שלהם באוכלוסיית המדינה.

העותרים יבקשו להביא בפני כב' בית המשפט תיאור מצב שונה וניתוח אחר של הדברים, שבאמצעותם הם יצביעו על המשך מדיניות ההקצאה הבלתי שוויונית של התקציבים המיועדים למבני דת.

המשיבים מצביעים על שני סעיפים תקציביים עיקריים המיועדים לתמיכה במבני דת ליהודים: הראשון הוא, סעיף 13 08 המיועד לפתוח מבני דת ליהודים, שכותרתו "ועדה בינמשרדית להקמת מבני דת". השני הוא, סעיף תקציבי 14 08, שכותרתו הינה "מקוואות ועירובין".

התקציב העיקרי כאמור, והמיועד לפתוח מבני דת ליהודים קבוע בסעיף 13 08, שכותרתו "ועדה בינמשרדית להקמת מבני דת". סך תקציבה של הועדה בינמשרדית לשנת 2000 הינו 41,987 אש"ח. בנוסף לכך, יתווסף לאותו סכום סך 70,295 אש"ח אשר לא חולק בשנת התקציב 1999. ברור, כי העדות הערביות אינן זוכות לתמיכות מתקציב זה. תשובת המשיבים לבקשה לפרטים נוספים מטעם העותרים, מאשרת זאת, בה צויין כי: "במסגרת הועדה הבינמשרדית לא חולקו כספי תמיכה ליישובים ערבים". הבקשה לפרטים נוספים וכן תשובת המשיבים שהתקבלה רק ביום 29.11.00 מצורפים בזאת ומסומנים ע"פ 26/ ו- 27/. לא למותר לציין, כי לאור הנחיית השר לענייני דתות, בין 60% ל- 70% מסכומי התקציב לפי סעיף זה יחולקו למקוואות (ראו: סעיף 25 לתצהיר התשובה).

העותרים יטענו, כי הנחייה זו הינה תמוה ביותר, אינה נשענת על חקיקה ראשית ומהווה חריגה בלתי חוקית מסמכות. אילו אכן סבר המחוקק כי מן הראוי להעניק יותר תקציבים למקוואות ועירובין, וזאת לאור חשיבותם, עלות הקמתם ותחזוקתם, הוא היה קובע זאת מפורשות בחוק התקציב. דומה, כי הנחייתו של שר השר לענייני דתות באה אך כדי לקבוע שאף החלק הארי של תקציב הועדה בינמשרדית, שלשיטת המשיבים הוא הבסיס להשוואה, מיועד למבני דת שאין להם מקבילה אצל העדות הערביות ולכן הם אינם צריכים לעבור תחת שבט ביקורתו של כב' בית המשפט.

העותרים יוסיפו ויטענו, כי אף המבחנים שנקבעו לחלוקת התקציבים המיועדים למבני דת ליהודים לא עשו הבחנה בין בתי תפילה, קרי בתי כנסיות, לבין מקוואות. בפרק ב' למבחנים לחלוקת כספים לצורך תמיכה במוסדות ציבור שכותרתו "פיתוח מבני דת" צויין: "הנושאים שבגינם תינתן תמיכה למוסדות ציבור: מוסדות ציבור כהגדרתם בחוק, שבמטרתיהם פיתוח מבני דת: בתי כנסת ומקוואות טהרה". בהמשך נאמר, כי המבחנים הינם לתמיכה וסיוע לצורך הקמה והרחבה של בתי כנסת, שיפוץ בתי כנסת ומקוואות נשים. (ראו: ע"פ 4/)

ואכן, בספר התקציב נקבע סעיף מיוחד (14 08) שכותרתו "מקוואות ועירובין". סעיף זה, לפי תצהיר התשובה של המשיבים, מהווה הסעיף התקציבי השני המיועד למבני דת ליהודים והכולל סך 6,201 אש"ח. לדעת המשיבים, מאחר וסעיף תקציבי זה מיועד למבני דת שאינם קיימים אצל העדות הלא יהודיות אין לקחתו בחשבון בבואנו לערוך השוואה בין התקציבים למבני דת ליהודים לבין אלה המיועדים לעדות הערביות.

מאידיך, נקבעו מבחנים אחרים ומיוחדים לחלוקת כספי תמיכות של המשדר לענייני דתות למוסדות ציבור של עדות דתיות. פרק ט' שכותרתו "מוסדות ציבור של עדות דתיות" כולל הגדרה די כללית ואפשר לומר חובקת עולם של הביטוי "מוסדות ציבור", וכך נקבע שם: "בפרק זה, "מוסדות ציבור" – מוסד דת של עדה דתית, כגון מקום קיום פולחן, בית קברות, בית לוויות וכיוצא באלה". מכאן, התקציבים אינם בהכרח אמורים להיות מיועדים, כפי שהמשיבים טוענים, רק לבתי תפילה של העדות הלא יהודיות. על פי ההגדרה של מבחני התמיכה, כל מוסד דת של אחת העדות הדתיות הלא יהודיות יכול להיחשב למוסד ציבור הזכאי לתמיכה.

הנה כי כן, הוראת התקציב 08 21 שכותרתה "מבני דת לעדות לא יהודיות" על אף שהיא נמצאת תחת סעיפי "מקומות קדושים", היא מיועדת למסגדים, כנסיות חלוות, מוסדות דתיים, מקומות קדושים וכיוצא באלה. למותר לציין, כי הוראת סל זו אף כללה, עד למתן פס"ד עדאלה II, תקציבים המיועדים לבתי עלמין לעדות הלא יהודיות. אולם, בעקבות הנחיות כב' בית המשפט מחודש אפריל 2000, התקציבים המיועדים לבתי עלמין הוקצו לכל הדתות בשנת 2000 על פי העקרונות שהותוו בפסק דין זה ובאופן המבטיח את עקרון השוויון.

אין חולק, כי הוראה זו חובקת עולם, ניתן בנקל ליעדה לכל עניין שאין לגביו התייחסות ספציפית בתקציב, והיא מעניקה לפקידי המשדר לענייני דתות שיקול דעת רחב ביותר בעניין חלוקת התקציבים וייעודם. לעומת זאת, הסעיפים המתייחסים לבני הדת היהודית, כמו גם מבחני התמיכה, הם ספציפיים ומחולקים ליעדים ברורים. במסגרת התייחסות כב' בית המשפט להוראת התקציב שכותרתה "מבני דת לעדות לא יהודיות" עמד כב' השופט זמיר על הבעייתיות שבהעדר ספציפיקציה בהוראת תקציב זו, באומרו:

"שנית, לפי מבחנים של המשדר לענייני דתות, אין מקצים כסף מתוך סעיף זה לרשות מקומית (פרט לרשות מקומית של בדואים בנגב) אלא לסוג אחד של מבני דת כל שנה. בהתאם לכך, רשות מקומית צריכה לבחור אם לבקש כסף מתוך סעיף זה, לדוגמה, לשיפוץ מסגד או לשיפוץ בית עלמין, ואין היא יכולה לבקש כסף עבור זה ועבור זה גם יחד. נראה שגם בכך נפגם השוויון, שכן אין זה כך לגבי מבני דת יהודיים. לגבי אלה קיימים סעיפי תקציב נפרדים: למשל, סעיף 02-15 בו נקבע סכום של 2,157,000 ש"ח ל"בתי כנסת", וסעיף 08-13 בו נקבע סכום של 38,119,000 ש"ח ל"פיתוח בתי כנסת ומקוואות".

העותרים יטענו, כי המשיבים לא